

Polityka językowa na Łotwie

język = naród = państwo
państwo = naród = język ?

Prof. Dr. habil. Nicole Nau
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Katedra Skandynawistyki

Wykład w Katedrze Skandynawistyki SWPS

Warszawa, 13 grudzień 2019

Układ

- ❖ Czym jest Łotwa?
- ❖ Język(i) łotewski(e) i języki na Łotwie: tło historyczne
- ❖ Polityka językowa w XIX i w XX wieku
- ❖ Obecna sytuacja i polityka językowa w XXI wieku
- ❖ Konkluzja lub pytania

Pytania

Pytania o faktach

- ❖ Jaki jest status oficjalny języka rosyjskiego na Łotwie?
- ❖ Czym jest język łątgalski, gdzie używany, ile ma mówców?

Pytania do dyskusji

- ❖ Co można zmienić, a co nie można zmienić aktami prawnymi?
- ❖ Dlaczego rosyjski nie może być drugim językiem państwowym na Łotwie?
- ❖ Jakie wspólne cechy język łątgalski na Łotwie ma z językiem kaszubskim w Polsce? A jakie – z językiem śląskim?
- ❖ Jak ważne jest status oficjalny dla rozwoju języka?

Gdzie jest
Łotwa?

Odkąd?

Państwo
powstaje
18.11.1918

a przed tym?

Historia

Ziemi łotewskie na początku XX wieku oraz w XVIII w.

(mapy z Wikipedii)

Historia: Łatgalia oddzielona od reszty ziem łotewskich

1629-1772 część Rzeczypospolitej Obojga Narodów
1772-1918 część Rosji

W którym roku ktoś to napisał?

Są ludy i okolice, nad którymi, zdaje się, że klątwa jakaś zawisła: świat się niemi nie interesuje, nic o nich nie wie i ostatecznie zapomina o ich istnieniu. Tak się do niedawna jeszcze działo z Kaszubami, tak się do dnia dzisiejszego dzieje z ludem łotewskim zamieszkującym nasze polskie Inflanty, któremu ani etnografia, ani lingwistyka żadnej dotąd kartki nie poświęciła.

Stefania Ulanowska, Łotysze Inflant Polskich, a w szczególności z gminy Wielońskiej powiatu Rzeżyckiego. Obraz etnograficzny przez Stefanię Ulanowską. *Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej*, Tom XV, Dz. III, 181-282. Kraków 1891.

Historię przed 1918 Łotyszy liczą tak:

- ❖ Livonijas jeb vācu laiki – czasy Livonii czyli niemieckie (1184-1561)
- ❖ Poļu laiki – czasy polskie (1561-1629)
- ❖ Zviedru laiki – czasy szwedckie (1629-1710)
- ❖ // czasy polskie w Inflantach polskich (1629-1772)
- ❖ Krievu laiki – czasy rosyjskie (1710 // 1772 -1918)
- ❖ 1918 zaczynają się „Latvijas laiki” – czasy łotewskie

Co to oznacza dla języka (języków)?

Ziemie łotewskie zawsze były wielokulturowe i wielojęzyczne.
Jednak na wsi zdecydowana większość (~ 90%) była
łotewskojęzyczna.

A miasta?

Ryga: główne języki mieszkańców do I wojny światowej

	1867	1881	1897	1913
mieszkańcy	102 590	169 329	255 879	369 478
języki				
Niemiecki	42.9%	39.4%	25.5%	16.7%
Łotewski	23.6%	29.5%	41.6%	39.6%
Rosyjski	25.1%	18.9%	16.9%	21.2%
Jidysz	5.1%	8.4%	6.5%	4.5%

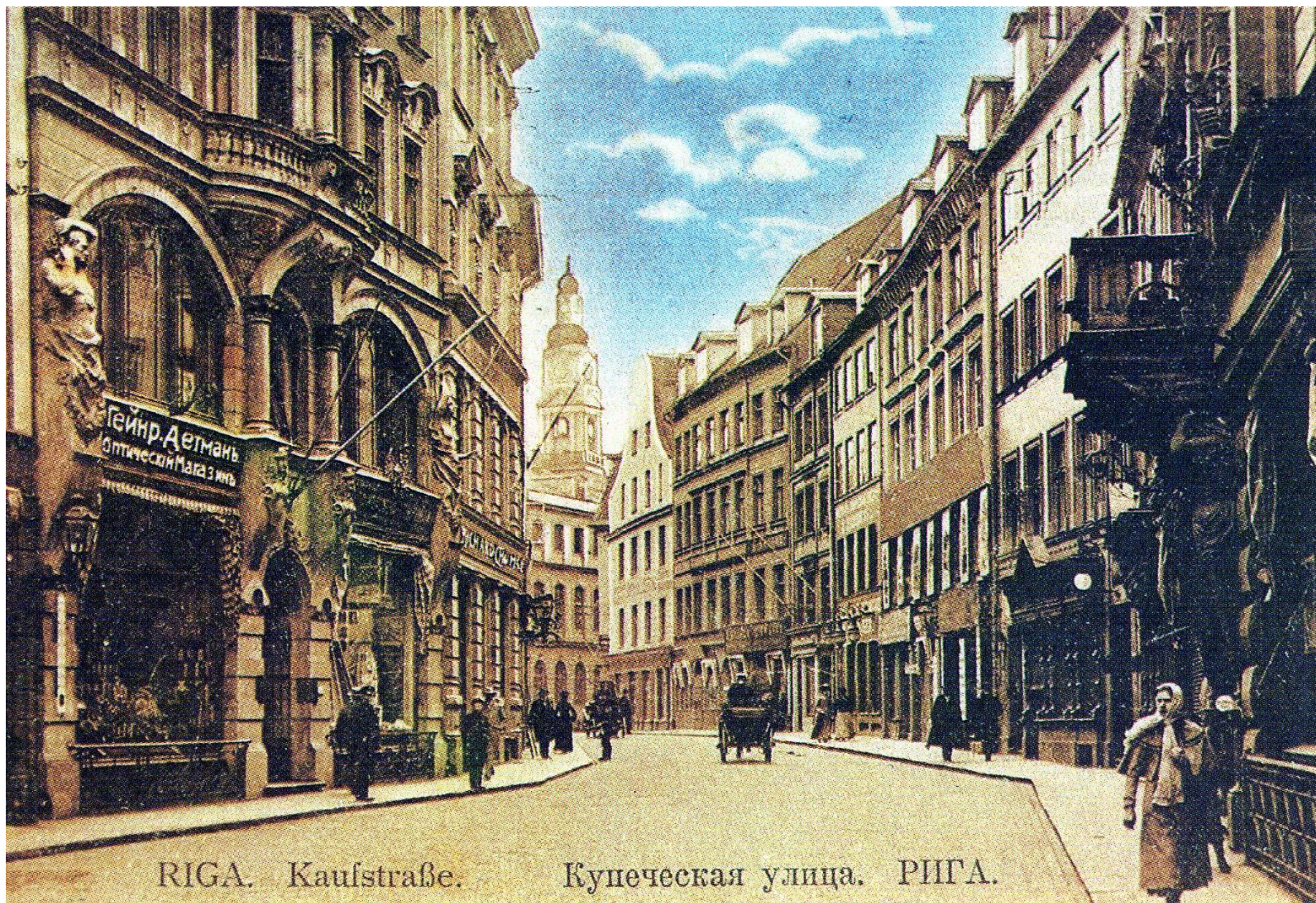

To główna ulica w Rydze. W ciągu XX wieku nazwana było im.

- (Cesarza) Aleksandra
- Lenina
- Adolfa Hitlera

A dzisiaj ma nazwę *Brīvības bulvāris* - Aleja Wolności

(nazwy ulic również są przedmiotem polityki językowej)

RIGA. Kaufstraße. Купеческая улица. РИГА.

Jedna rodzina,
trzy formy
nazwiska

Giel – niemiecki
Гиль – rosyjski
Gīls – łotewski

Дицманис –
(leksyka niemiecka,
morfologia łotewska,
pisownia rosyjska)

Co był pierwsze — naród lub język?

"While language cannot be considered as a cause of the emergence of nationalism, nationalism in many cases stimulated and directed the development of language."

(Greenfeld 2001: 666)

Ruch narodowy Łotyszy w drugiej połowie XIX wieku - na zachodzie, w guberniach „bałtyckich”

Pierwsze pokolenie inteligencji łotewskiej

Juris Neikens (1826-1868)

Krišjānis Valdemārs (1825-1891)

Jūris Alunāns (1832-1864)

Krišjānis Barons (1837-1875)

Atis Kronvalds (1837-1875)

Jedna z głównych idei w procesie „nation-building”:

„Język to główny indykator narodu.”

Rodzaje polityki językowej (language planning) i aktywności w czasie 1850-1918

prestige planning and status planning

change of attitude: consciousness-raising among native speakers, **pride** of the native language; in Finland: consciousness among non-native speakers

stopping / **reversing language shift**

increasing the **domains** where the language is used, especially in writing (literature, politics, economics, law, administration, church)

establishing the native language as **medium of education** (primary, secondary, higher education)

corpus planning

modernization ("the process whereby a language becomes an appropriate medium of communication for modern topics and forms of discourse", Cooper 1989: 149)

„purification”

standardization

A na wschodzie? (w byłych Inflantach polskich)

Pierwsze pokolenie łatgalskiej inteligencji

- Francis Trasuns (1864-1926)
- Francis Kemps (1876-1952)
- Nikodems Rancāns (1870-1933)
- Benedikts Skrinda (1868-1947),
Kazimirs Skrinda (1875-1918),
Ontons Skrinda (1881-1918)

Dlaczego później niż na zachodzie?

1865-1904

- zakaz druku języka łatgalskiego czcionką łacińską
- trudni okres nie tylko dla języka
- jedna z przyczyn, dlaczego łatgalski rozwijał się wolniej i później niż dołnołotewski

1917

Pierwszy Kongres Łotyszy Łatgalii

Decyzja o zjednoczenie w przyszłe państwo, a nadanie Łatgalii samo rząd i autonomię w sprawach kultury (w tym: język)

Marzenia się spełnili

Deklaracja niepodległości Łotwy 18.11.1918

Finlandia 06.12.1917

Litwa 16.02.1918

Estonia 24.02.1918

Język narodu = język państwowy: 1919

Estonia 24.02.1918 "Manifesto to the Nations of Estonia"

Łotwa 1919, 1921 (różne ustawy)

Litwa 1922 Konstytucja

Finlandia 1922 Ustawa o językach państwowych

Jednak długo to nie trwało... kluczowe dane historii krajach bałtyckich w XX wieku

1918	Declaration of independence, foundation of republics
1940	Annexed by the Soviet Union; foundation of Soviet republics
1940-41	First Soviet occupation (war)
1941	Occupied by Germany
1941-44	German occupation (war)
1944	Regained by the Soviet Union
1944-91	Second Soviet occupation / Reestablishment of Soviet republics
1990/91	Declaration of independence, Reestablishment of the republics

Jakie były konsekwencje dla języków, dla sytuacji socjolingwistycznej w kraju?

Changing ethnic composition in the Baltic States from 1923 to 2000
(table 7.1 from Hogan-Brun 2003: 122).

	1923-34 (%)	1989 (%)	2000/01 (%)
<i>Estonia</i>			
Estonians	92.4	61.5	67.9
Russians	3.9	30.3	25.6
Others	3.7	8.2	6.5
<i>Latvia</i>			
Latvians	73.4	52	57.7
Russians	10.6	34	29.6
Others	16	14	12.7
<i>Lithuania</i>			
Lithuanians	84.2	79.6	84.45
Russians	2.5	9.4	6.31
Polish	3.2	7	6.74
Others	10.1	4	3.5

Percentage of SSR ethnic populations

(data from Marshall 1996: 11 and Grant 1989: 79)

<i>Nationality / SSR</i>	<i>1970 %</i>	<i>1979 %</i>	<i>Other major ethnic groups %</i>
Russian	83	83	Numerous other groups in ASSRs and autonomous oblasts and areas
Byelorussian	81	79	12 Russian; 4 Polish; 2 Ukrainian; 1 Jewish
Lithuanian	80	80	9 Russian; 7 Polish; 2 Byelorussian
Ukrainian	75	74	21 Russian; 1 Jewish; 1 Byelorussian
Estonian	68	65	28 Russian; 3 Ukrainian; 2 Byelorussian
Moldavian	65	64	14 Ukrainian; 13 Russian; 4 Gagauz; 2 Jewish
Latvian	57	54	33 Russian; 5 Byelorussian; 3 Ukrainian; 3 Polish

Percentage of Non-Latvians in the 10 largest towns of Latvia

	1935	1959	1979	1989	2000	2019
Rīga	37.0	55.4	61.7	63.5	59.0	52.9
Daugavpils	66.4	86.8	87.4	87.0	84.0	79.9
Liepāja	32.0	47.7	58.1	61.2	50.6	41.4
Jelgava	21.1	40.3	47.9	50.3	49.0	39.0
Ventspils	16.5	39.6	52.5	57.0	48.4	40.9
Rēzekne	56.0	69.5	65.0	62.7	57.4	53.0
Jēkabpils	34.2	49.6	50.0	51.6	43.8	37.2
Valmiera	5.0	20.4	26.0	25.4	21.2	15.4
Ogre	16.6	40.0	38.6	39.3	35.4	27.6

Ryga w czasach rzadeckich (ok. 1970)

6

Arī pašu pilsētas centru
grezno jaunceltnes

Новостройки шагнули и
в самый центр города

Sytuacja językowa na Łotwie w roku 1988

Łotyszy - tylko niewielka większość w kraju, mniejszość w dużych miastach

Język rosyjski obecny we wszystkich domenach oraz dominujący w wielu domenach (kluczowych)

Znajomość języka rosyjskiego była obowiązkowa, znajomość języka łotewskiego – nie

Edukacja dostępna w językach łotewskim i rosyjskim

Plakaty, nazwy ulicy, informacje w przestrzeni publicznej w dwóch językach, czasem w jednym

Język rosyjski – duży prestiż wśród wszystkich, język łotewski – niski prestiż wśród nie-łotyszy

Co był pierwszy — język lub niepodległość?

In September 1988 the Latvian journal "Padomju Jaunatne" (Soviet Youth) called the inhabitants of Latvia to express their point of view on the status of the Latvian language. They received more than 9000 letters with together 354,280 signatures, demanding that Latvian should be given the status of a state language.

=>

Decree of the Supreme Soviet of the Latvian SSR on the status of the Latvian language, October 6, 1988

Decree of the Supreme Soviet of the Latvian SSR on the status of the Latvian language, 1988

„The Supreme Soviet of the Latvian SSR holds that such an opinion corresponds to Leninist political principles and to the resolutions of the 19th all-Union congress of the CPSU, which provides free and comprehensive functioning and development of all national languages.”
(very unofficial translation, NN)

"Latvijas PSR Augstākā Padome uzskata, ka šāds viedoklis atbilst leņiniskās politikas principiem un PSKS XIX Vissavienības konferences rezolūcijām, kas paredz visu nacionālo valodu brīvu un vispusīgu funkcionēšanu un attīstību."

Jaka jest funkcja ustawy o języku państwowym? (lub funkcje)

"In the Baltic States the Language Laws were among the first laws of the perestroika-era [...] to be passed together with the legalization of the national flag and anthem." (Druviete 2000: 25)

Pytania

Czy ustawa może zmienić sytuację, która powstała w ciągu 50 lat?

Czego nie można zmienić aktami prawnymi?

Co jeszcze jest potrzebne?

A dzisiaj?

Jaka jest sytuacja językowa w kraju?

Jakie są cele i zadania polityki językowej?

Dokument

Official Language Policy Guidelines for 2015–2020

Mieszkańcy Łotwy na początku 2019 r. według narodowości (csb.gov.lv) 100% = 1 919 968

Łotysze	62,3
Rosjanie	24,9
Białorusini	3,2
Ukraińcy	2,2
Polacy	2,0
Litwini	1,2
Romowie	0,3
Estończycy	0,1
Niemcy	0,1
Inni lub brak odpowiedzi	3,7

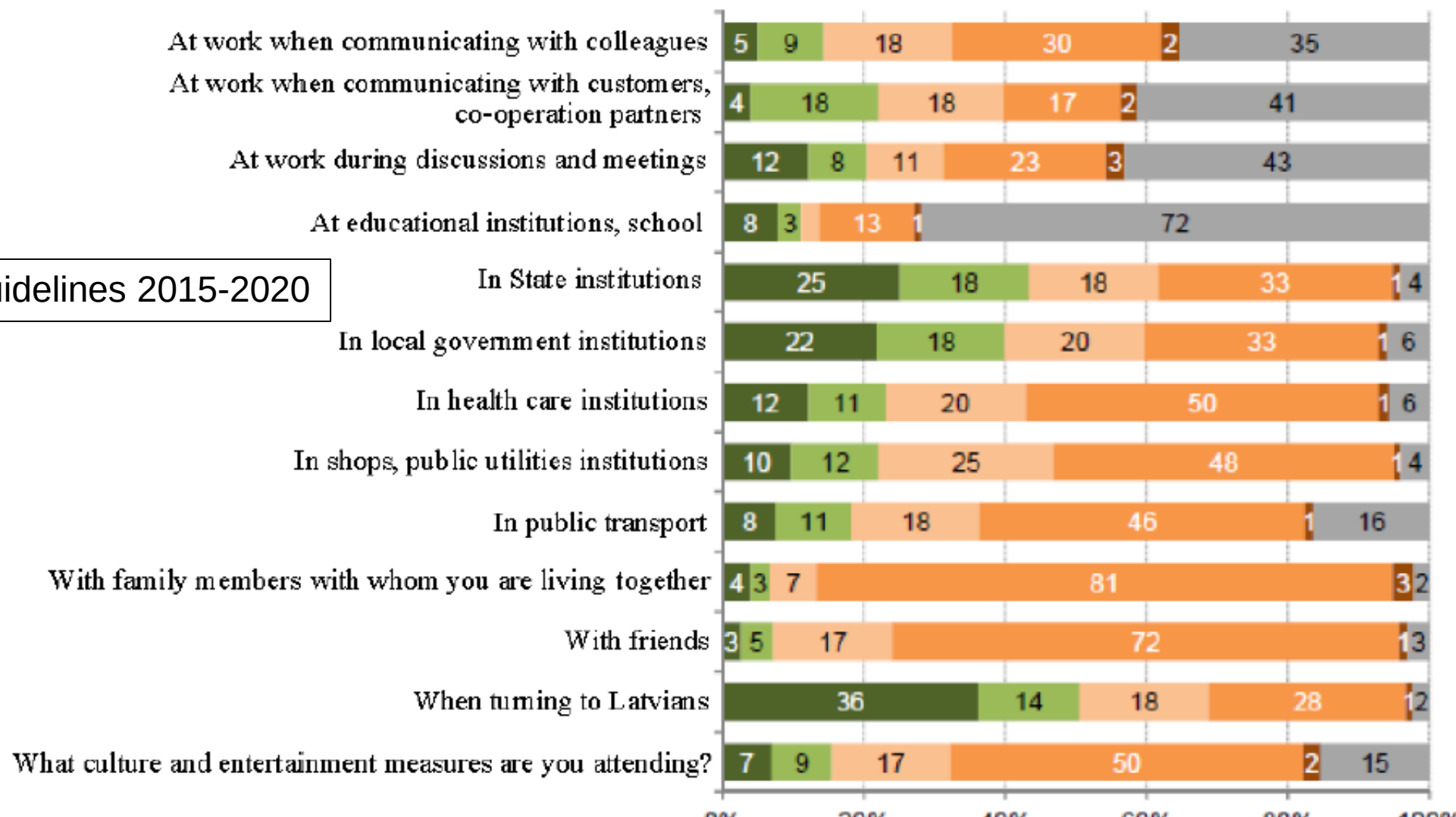
Języki używane w domu (census 2011)

Language used mostly at home

Language	Number of users	%
Latvian	1,164,894	56.3%
Russian	698,757	33.8%
Lithuanian	2,164	0.1%
Polish	1,774	0.1%
Ukrainian	1,664	0.1%
Belorussian	637	<0.1%
Other language	6,922	0.3%
Not indicated	193,559	9.4%

MOTHER TONGUE IS RUSSIAN: *In which language you communicated in the following everyday situations - mostly or only in Latvian, more in Latvian than in Russian, more in Russian than in Latvian, mostly or only in Russian? (%)*

■ Mostly or only in Latvian
 ■ More in Latvian than in Russian
 ■ More in Russian than in Latvian
■ Mostly or only in Russian
 ■ Mostly in other language
 ■ Do not apply to a respondent

Source: Guidelines 2015-2020

Starptautisko tālsarunu telekarte
Международная телекарта

TELE+
PLUS

Mūsu tarifi
vēl izdevīgāk!

Наши тарифы
еще ВЫГОДНЕЕ!

ekonomija uz starptautiskajiem
zvaniem līdz 50 %
iespēja zvanīt no 50 pasaules valstīm,
tai skaitā no Latvijas

экономия на международных
звонках до 50 %
возможность звонить из 50 стран
мира, в том числе из Латвии

dwujęzyczność
na rynku

Pytanie

Dlaczego rosyjski nie może być drugim językiem państwowym lub urzędowym na Łotwie?

Łatgalski dziś: status prawny

Ustawa o języku państwowym (*Valsts valodas likums*)

3 (4) Valsts nodrošina latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida saglabāšanu, aizsardzību un attīstību

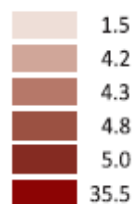
„Państwo zapewnia zachowanie, ochronę oraz rozwój języka łatgalskiego pisemnego jako odmiany historycznej języka łotewskiego.”

Pytanie: Dlaczego łatgalski nie może być językiem (regionalnym) w polityce językowej Łotwey?

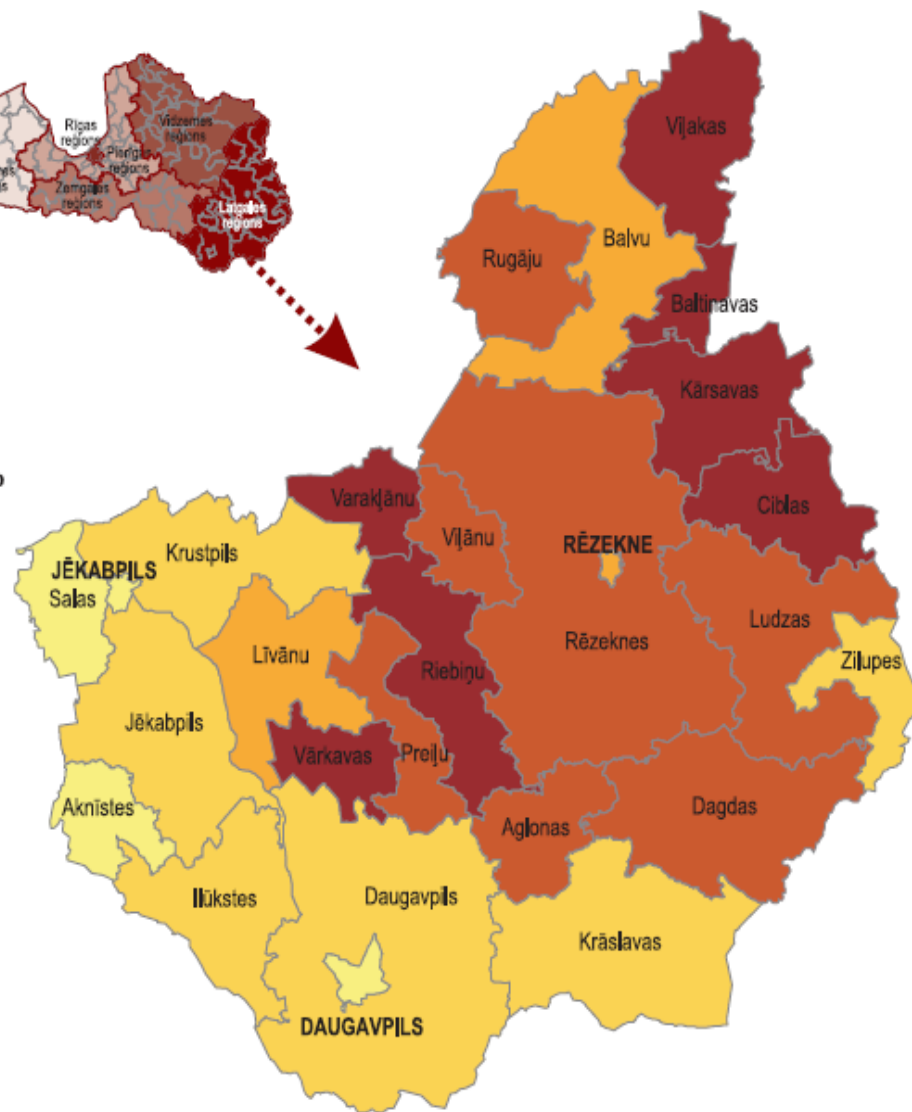
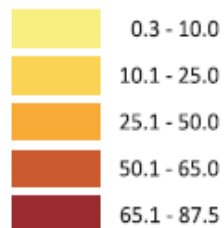
Łatgalski dziś (dane z spisu ludności 2011)

	Łotwa	Łatgalia
mieszkańcy	2 070 371 (= 100 %)	304 032 (= 100 %)
dodatkowe na co dzień używa łatgalski	164 510 (= 14,1%)	97 590 (= 32,1%)
łotewski głównym językiem	1 164 894 (= 56,3%)	107 048 (= 35,2%)
z tych dodatkowe na co dzień używa łatgalski	123 052 (= 17,6 %)	76 947 (= 71,9%)

Latgaliešu valodā
runājošo īpatsvars, %

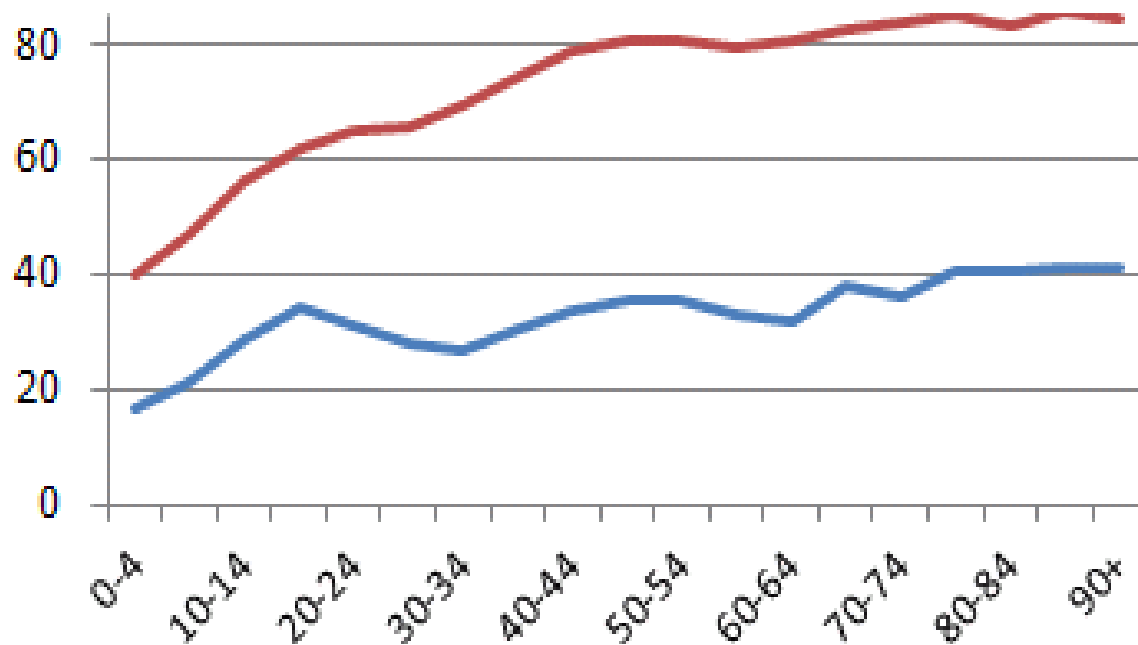

Latgaliešu valodā runājošo
īpatsvars, %

<http://www.csb.gov.lv/notikumi/latviesu-valodas-paveida-latgaliesu-valodas-lietosana-35066.html>

Profil wiekowy mówców łatgalskiego w Łatgalii (czerwone: wśród łotewskojęzycznych)

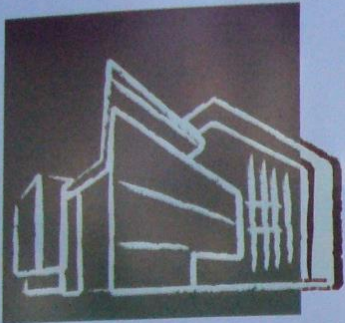
<http://www.csb.gov.lv/notikumi/latviesu-valodas-paveida-latgaliesu-valodas-lietosana-35066.html>

Latgalski w przestrzenie publicznej

Nazwy ulic w Kārsava

Informacja dla turystów w Rēzekne

	
Latgolys viestnīceiba GORS	Rēzeknis pilsdrupys
Latgales vēstniecība GORS	Rēzeknes pilsdrupas
Посольство Латгалии GORS	Резекненская замковая гора
The Embassy of Latgale GORS	Rezekne Castle Ruins
	Jūsu atsarašonus vīta
	Jūsu atrašanās vieta
	Вы находитесь здесь
	Your location

Łatgalski dziś: status prawny

Ustawa o języku państwowym (*Valsts valodas likums*)

3 (4) Valsts nodrošina latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida saglabāšanu, aizsardzību un attīstību

„Państwo zapewnia zachowanie, ochronę oraz rozwój języka łatgalskiego pisemnego jako odmiany historycznej języka łotewskiego.”

A czym jest „język łotewski”?

Jakie inne „odmiany historyczne” ma?

Francis Kemps o dialektach

Drywa nr. 47, 30. Nowembrî 1916 g.

My Łotysze, mówiąc krótko i praktycznie, mamy teraz tylko dwa odrębne dialekty (gwary), jeden obejmuje wschodnią połowę Łotwy, drugi obejmuje zachodnią połowę Łotwy. Przejmując terminologię niemiecką, jeden dialekt należałoby nazwać **wysokim** (łatgalskim), a drugi **dolnym**.

Zupełnie trzeba odrzucić pogląd, że mamy „jeden prawdziwie czysty łotewski” język (nadbałtycki łotewski język literacki), a wszystkie inne gwary są popsute i zanieczyszczone.

Musimy dobitnie stwierdzić, że wszystkie pomniejsze gwary i akcenty w istocie jednak dzielą się na dwie duże gałęzie: na obecny **literacki dialekt łatgalski** i obecny **literacki język bałtycki** (nadbałtycki łotewski). Wokół tych dwóch literatur obecnie już grupują się dwie duże odgałęzienia ludu łotewskiego.

(tłumaczenie z łatgalskiego: N. Nau *with a little help from my friends*)

Ethnologue 2016: łotewski (Latvian) jako makrojęzyk z podjęzykami Latgalian i Standard Latvian

Latvian

LANGUAGE

FEEDBACK

A macrolanguage of Latvia

ISO 639-3

lav

Population

A macrolanguage. Population total all languages: 1,771,060

Language Resources

OLAC resources in and about Latvian

Other Comments

Includes: Latgalian [ltg], Standard Latvian [lvs].

Jednak problem z terminologią pozostaje...

[...] Pokazuje to na ówczesną tendencję (w Łatgalii) do spojrzenia na łotewski jako swego rodzaju cluster dwóch literackich odmian. Łotewski mógł więc w XX w. rozwinąć jako typowy diasystem o dwóch ustandaryzowanych wersjach: (bałtycko) łotewskiej i łatgalskiej. Być może wtedy konsekwentnie upowszechniłyby się dlań lingwonimy: "dolnołotewski" i "wysokołotewski" [...] lub właśnie "bałtyckołotewski" i "łatgalskołotewski". (Wicherkiewicz 2014)

Próba języka łatgalskiego: Wierszy Anny Rancāne: Muna volūda (śpiewa Borowa MC)

Muna volūda
Sen jau pīstuojuse
Apbružuota sasakauniejuse,
Tei iz ceļa molys akmiņa sēd
Cytam puorgudreiba uorā lein
„izmierstūša volūda
i nav par kū tī golvu lauzeit”
Kaids nūsapyuš i
Nasoka nikuo
Vīn volūdeņa klusa, klusa
Palykuse.
Muna volūda gaida
Vēl kaidu šalti
Cylvāka myuža garumā.

Moja mowa
Dawno już przystanęła
Wytarta zawstydzona
Siedzi na skraju drogi na kamieniu
Ktoś tam się wymądrza
„mowa wymarła
i nie ma nad czym łamać sobie głowy”
Ktoś tam wzdycha i
Nie mówi nic
Jedynie mowa cicha, cicha
Została.
Moja mowa czeka
Jeszcze jakąś chwilę
Długości życia człowieka.

Bibliografia

1. Pozycje wymienione na slajdach

- Grant, Nigel. "Mechanisms: Policy formation and implementation". In *Language planning in the Soviet Union*, edited by Michael Kirkwood, 64-84. Houndsmill.
- Greenfeld, L. 2001. Nationalism and language. In *Concise encyclopedia of sociolinguistics*, edited by : R. , 662-669.
- Hogan-Brun, Gabrielle. 2003. "Baltic National Minorities in a Transitional Setting." In *Minority Languages in Europe*, edited by Gabrielle Hogan-Brun and Stefan Wolff, 120–37. London: Palgrave Macmillan.
- Marshall, David F. 1996. "Language as a political symbol in the dissolution of the Soviet Union and its aftermath". *International Journal of the Sociology of Language* 118, 7-41.
- Ustawa o języku państwowym (Valsts valodas likums). [Wersja angielska](#).

Bibliografia

2. *Further reading*

- Vihalemm, Triin & Hogan-Brun, Gabrielle. 2013. Language policies and practices across the Baltic: processes, challenges and prospects. *European Journal of Applied Linguistics* 1, 55-82. [Download here](#).
- Lazdiņa, Sanita & Heiko F. Marten. 2012. Latgalian in Latvia: A Continuous Struggle for Political Recognition. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 11.1, 66–87. [Download here](#).
- Tomasz Wicherkiewicz. 2014. *Regionalne języki kolateralne Europy – porównawcze studia przypadku z polityki językowej*. Poznań: Rys. [zawiera rozdział o łatgalskim]